

ČIMBENICI RIZIKA I OBILJEŽJA NAVIKA PIJENJA ALKOHOLA MEĐU SREDNJOŠKOLCIMA

Slavko SAKOMAN
Klinička bolnica "Sestre milosrdnice", Zagreb
Marina KUZMAN
Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb
Zora RABOTEG-ŠARIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 316.624-053.67:613.81
613.81-053.67

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 25. 9. 1998.

Cilj istraživanja bio je ispitati pojavnost i obilježja uporabe alkohola među adolescentima te odrediti kojim se čimbenicima mogu najbolje objasniti učeničke navike u pijenju i neprilagođeno ponašanje zbog uporabe alkohola. Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku (N=4841) učenika prvih razreda srednjih škola u Hrvatskoj. Primijenjen je opsežan upitnik kojim se ispituje učestalost i načini uporabe alkoholnih pića te obilježja ponašanja i doživljavanja ispitanika. Rezultati pokazuju da je uporaba alkohola među srednjoškolcima učestala aktivnost. Gotovo 80 posto ispitanih učenika je do sada u životu barem jednom pilo, a gotovo polovica navodi da su pili alkoholna pića u posljednjih 30 dana. Isto tako, nije zanemariv ni broj onih koji su u navedenim razdobljima bili pod jakim utjecajem alkohola. Podaci općenito pokazuju da učenici već tijekom osnovne škole piju alkoholna pića te da su početkom srednje škole navike pijenja prilično izražene. Da bi se mogle bolje objasniti navike pijenja učenika, izračunate su korelacije varijabla učestalosti uporabe alkohola, opijanja u životu i problema u ponašanju zbog uporabe alkohola (kriterij varijable) sa sociodemografskim varijablama (spol, tip škole, socio-obrazovni status roditelja), školskim uspjehom učenika, izostancima s nastave i procjenama pojavnosti uporabe alkoholnih pića i opijanja među prijateljima učenika. Rezultati su obrađeni stupnjevitim regresijskim analizama. Kao najvažniji prediktori kriterija uporabe alkoholnih pića, opijanja i problema u ponašanju zbog uporabe alkohola u uzorcima učenika i učenica javljaju se pozitivniji (popustljiviji) stav prema alkoholu, slabiji školski uspjeh, markiranje te druženje s vršnjacima koji više piju. Podaci ukazuju na to da je češća i intenzivnija uporaba alkohola velikim dijelom društvena aktivnost uz koju se veže i neprihvatljivo ponašanje te lošije funkcioniranje u školi.

UVOD

U povijesti je poznato da je čovječanstvo uvijek pokazivalo nagnuće k uporabi različitih psihoaktivnih tvari. Alkohol, opijati, kanabis, duhan ili druge tvari koje imaju utjecaja na raspoloženje ili doživljavanje upotrebljavale su se barem u nekim razdobljima i u zemljama u kojima su danas zabranjene (Anderson, 1993). Uporaba alkohola i psihoaktivnih droga sve je raširenija posljednjih nekoliko desetljeća. Alkohol se naziva najstarijom drogom čovječanstva i danas je u većini zemalja legaliziran, služeći kao sredstvo za opuštanje i relaksaciju. Društveni stav prema alkoholu različit je u različitim zemljama, od širokog društvenog prihvaćanja u većini slučajeva, preko ograničavanja mjesta prodaje i pijenja, do potpune zabrane u muslimanskim zemljama. Potrošnja alkohola po glavi stanovnika povećala se u gotovo svim zemljama svijeta, a posljedično se povećao i broj osoba koje pate od bolesti koje nastaju kao posljedica zlorababe. Štetni učinci za pojedinca i za društvenu zajednicu, kao posljedice neodgovarajuće, prekomjerne uporabe alkohola, brojni su i čvrsto dokumentirani i dokazani. Prekomjerna se uporaba alkohola povezuje s povećanim rizikom mortaliteta i morbiditeta, a ozljede i nasilje u svezi s alkoholom ne pogađaju samo pojedince već i obitelji i širu zajednicu, utječući na zdravlje i socijalnu sigurnost. U mladih prevladavaju rizici od nesreća u prometu i nasilja, dok su u starijih dobnih skupina češći zdravstveni rizici (WHO, 1995). Muškarci piju više od žena, drži se da su dva puta više ugroženi rizikom nastanka ovisnosti i u njih se češće javljaju problemi povezani s alkoholom (medicinski i socijalni), ali u nekim se zemljama sve učestalije javlja problem pijenja i u žena. Neka istraživanja pokazuju da oko 10 posto muškaraca i oko 4 posto žena u europskim zemljama ima određene probleme zbog prekomjernog pijenja alkohola. Prema definiciji, "osobe koje imaju probleme s alkoholom" su sve one osobe koje imaju socijalne, psihološke ili pravne probleme zbog akutnog opijanja i/ili redovite prekomjerne zlorababe i/ili ovisnosti o alkoholu.

Nema znanstveno utemeljenih podataka o posebnoj "pre-morbidnoj" ličnosti koja bi bila posebno sklona razvoju alkoholizma. Također nema pouzdanih dokaza o izravnoj povezanosti osobnih ili profesionalnih problema s kojima se pojedinac suočava i razvoju alkoholizma, tako da ne postoji jednostavan način predviđanja u koga će se, a u koga neće pojaviti problem ovisnosti i zlorababe alkohola. Jednojačani blizanci pokazuju veću sličnost sklonosti prema zlorababi alkohola no dvojajčani, a djeca alkoholičara pod većim su rizikom za razvoj problema u svezi s alkoholom. Drži se da postoje najmanje dva tipa problematičnog ponašanja povezana s gens-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

kim prijenosom. Jedno je nastanak alkoholizma u odrasloj dobi koji je povezan s lakšim oblicima kriminaliteta koji može biti prisutan u jednog od roditelja i može se pojaviti u djeteta bez obzira na spol. Posebno se može pratiti sklonost alkoholizmu od oca na sina, pri čemu ženski članovi obitelji nisu zahvaćeni, a alkoholizam se javlja rano i češće je povezan s kriminalnim ponašanjem (Strang, 1989).

U većini europskih zemalja mladi odrastaju u okolini u kojoj je potrošnja alkohola normalan dio svakodnevnog života. Bez obzira na to je li kulturološka norma boca vina uz ručak ili "runda" pića u kavani navečer, piće se drži potpuno prihvatljivim sredstvom postizanja ugone. U mnogim je kulturama piće neizostavan dio važnih društvenih događaja i zbivanja. Osim toga, u javnosti se naširoko raspravlja o zaštitnom djelovanju umjerenih količina alkohola u nastanku bolesti srca i krvnih žila. Mnogi očigledno piju umjereno bez ikakvog vidljivog štetnog učinka. No ipak, neki konzumiraju alkohol na način da uzrokuju štetne posljedice i sebi i drugima u svojoj užoj ili široj okolini. Dostupnost alkoholnih pića i određene društvene okolnosti (nezaposlenost, besciljnost, nesigurnost) pogoduju povećanju uporabe alkohola u zajednici. Ni u mladim uporaba nije neuobičajena. Usprkos ograničenjima prodaje i pijenja alkohola mladima ispod određene dobi u nekim zemljama, velik je udjel djece školske dobi koja barem povremeno piju alkohol. Štetna djelovanja prekomjernog pijenja alkohola kod mladih povezana su uglavnom s posljedicama akutnog otrovanja, nesrećama (najčešće prometnim) te socijalnim i kriminalnim problemima. Simptomi akutnog alkoholnog otrovanja i zahvaćenosti središnjeg živčanog sustava mogu se u mladim nenaviklih konzumenata javiti već i nakon uzimanja manjih količina alkoholnog pića, a komatozno stanje već i pri razini od 1 promila alkohola u krvi. Razvojno doba adolescencije neminovno donosi želju za samopotvrđivanjem i izgradnjom samostalnih stavova i načina ponašanja kojima je ponekad temeljni cilj odudaranje od ponašanja i stavova odraslih. Eksperimentiranje bilo s kojim sredstvom ovisnosti, uključujući alkohol, potaknuto je u mladim radoznalošću, željom za samopotvrđivanjem, imitiranjem, samodokazivanjem, zbog pritiska skupine i sl., i najveći će broj osoba pronaći tijekom sazrijevanja put k umjerenom i kontroliranom konzumiranju alkohola. No učestalije, redovitije i prekomjerno pijenje, vođeno željom da se ponovno iskuse djelovanja alkohola koja se doživljavaju kao pozitivna, može otvarati put "problematičnom pijenju". Mladi piju zbog mnogih razloga koji ovise o osobnim i društvenim sklonostima i okolnostima. Neki od uobičajenih razloga su želja da se ne bude drukčiji od ostalih, strah od "nepripadanja" skupini, dosada, ugodan okus alko-

hola i vjerovanje da će se nakon pića osjećati opuštenije i veselije. To ukazuje na to da su utjecaji na navike pijenja u mladih mnogobrojni, raznoliki i ovisе o normama socijalnog okruženja (Anderson, 1993). Mlađi adolescenti često piju u kući, u društvu i pod nadzorom roditelja ili starijih rođaka, a kasnije su navike pijenja sve češće vezane uz vikende i uz skupine vršnjaka izvan kuće. Pijenje se alkohola javlja, prema brojnim studijama, oko 10. – 12. godine i barem neka iskustva u pijenju u pravilu postoje do oko 14 godine (Daviers i Stacey, 1972; May, 1992). Drži se da je prijelazno razdoblje od kasnog djetinjstva u ranu adolescenciju kritično razdoblje u kojem počima značajna zaokupljenost alkoholom. Ključna uloga tog razdoblja nedvojbeno je, no istraživanja ipak pokazuju da djeca stječu znanja i spoznaje o alkoholu puno ranije no što izravno dolaze u situacije da donose odluke o pijenju (Fossey, 1993; Miller i sur., 1990; Sharp i Lowe, 1989). Utvrditi uporabu ili zlouporabu alkohola u mladih nije jednostavna zadaća. Alkoholna je zlouporaba nejednako raspodijeljena u heterogenoj populaciji mladih i povezana je ne samo sa spolom, socijalnim statusom ili etničkom pripadnošću već i s regijom u kojoj se živi (Beman, 1995; Plant, 1989; Thomas i Hsiu, 1993). Nema dvojbe da je obitelj središnje mjesto kulturalnog prijenosa navika uporabe alkohola. Klinički nalazi pokazuju da adolescenti koji su skloni prekomjernom uživanju alkohola često imaju kompleksnu obiteljsku anamnezu koja uključuje zlostavljanje i druge traume u djetinjstvu (Clark i sur., 1997; Harbach i Jones, 1995). Otudjenost i nekomunikacija u obitelji kao i roditeljski stav o konzumiranju alkohola imaju velik utjecaj na ponašanje adolescenata (Patton, 1995; Sieving, 1996; Straus i Kantor, 1994; Windle, 1994a). Pri pojavi problema u svezi s alkoholom, obitelj ih ne mora biti svjesna sve dok se ne pojave sukobi u školi, s policijom ili drugim osobama izvan obitelji. Obitelj može nesvjesno i nijekati probleme s alkoholom, pripisujući ih drugim problematičnim ponašanjima, ili se unutar obitelji može razviti dinamika koja skreće pozornost s problematičnog adolescenta i usmjerava je na druga zbivanja. Osjećaj straha pri prepoznavanju problema u roditelja je vrlo jak, povezan s osjećajem krivnje i odgovornosti (Langfield i sur., 1991).

Za pravilno usmjeravanje napora i bolje razumijevanje utjecaja na stjecanje navika važna je analiza epidemiološke situacije. Pri procjeni raširenosti eksperimentiranja i navika u obzir valja uzeti način i količinu konzumiranog alkohola, a iznimno je korisno istodobno pokušati saznati i ponašanje s obzirom na duhan i psihoaktivne droge. Mladi su osobito skloni istodobnoj uporabi više sredstava ovisnosti i povećano uzimanje jednog utječe i na uzimanje drugog ili trećeg. Epidemiološke informacije o zlouporabi alkohola uglavnom se temelje

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

na kvantitativnim podacima o raširenosti zlouporabe i o štetnim društvenim, socijalnim i pravnim učincima povezanim s alkoholom. Osim problema definiranja termina "pijenja" (u značenju ponašanja opće populacije), istraživači se suočavaju s nizom metodoloških problema u naporima da definiraju opseg zlouporabe alkohola u mladih. Anketirani adolescenti su skloni izjaviti da piju manje ili više no što piju uistinu, pa je stoga teško potpuno izbjeći umanjivanje ili uvećavanje pojave pri uporabi upitnika koje adolescenti sami ispunjavaju (Duffy i Waterston, 1984; Plant i sur., 1982). Rizik stjecanja navika zlouporabe alkohola, psihoaktivnih droga i pušenja duhana u mladim zahtijeva posebnu pozornost ne samo škole i obitelji već i društvene zajednice u cjelini. Neposredni i posredni problemi u svezi s alkoholom i potreba da se spriječe štetna djelovanja neodgovarajuće uporabe alkohola u budućnosti čine nužnim praćenje ponašanja mladih u svezi s alkoholom te primjenu odgovarajućih izobrazbenih programa i javne politike.

Jedan od ciljeva ovog istraživanja jest opisati pojavnost uporabe alkohola među učenicima prvih razreda srednjih škola u Hrvatskoj i njihove navike u pijenju. Također će se ispitati je li uporaba alkohola povezana s određenim sociodemografskim značajkama ispitanika (spol, tip škole koju pohađaju, obrazovni status roditelja) te različitim oblicima njihova ponašanja i doživljavanja (uspjeh u školi, izostanci zbog markiranja, stav prema alkoholu, problemi ponašanja onih koji uzimaju alkohol, navike vršnjaka s obzirom na uporabu alkohola). Glavni cilj istraživanja jest utvrditi koje varijable ispitivanja najbolje objašnjavaju učeničke navike u pijenju i neprikladno ponašanje zbog uporabe alkohola.

METODA ISTRAŽIVANJA

Ispitanici

Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku učenika prvih razreda srednjih škola u Hrvatskoj. Pri odabiru uzorka uzeta je u obzir zastupljenost učenika s obzirom na usmjerenje koje pohađaju te se uzorak formirao na temelju liste učeničkih razreda u gimnazijama, četverogodišnjim stručnim školama i trogodišnjim stručnim školama u Hrvatskoj. Sa svake liste odabrano je slučajnim izborom 9 posto razreda te konačni uzorak uključuje 4841 učenika prvih razreda i to: 1043 (21.5 posto) učenika gimnazija, 1796 (37.1 posto) učenika četverogodišnjih strukovnih škola i 2002 (41.4 posto) učenika trogodišnjih industrijskih i obrtničkih škola. Prosječna dob učenika u vrijeme ispitivanja je 15 godina. Zbog velike zastupljenosti učenika određenog spola u pojedinim stručnim usmjerenjima, u

ukupnom uzorku je nešto više učenika (53 posto) nego učenica (47 posto).

Instrumenti ispitivanja

Ovo ispitivanje dio je šireg ispitivanja o rasprostranjenosti pušenja, uporabe alkohola i droga u školama Europe koje se provodilo u okviru ESPAD-a (*European School Survey Project on Alcohol and Drugs*). Za tu svrhu primijenjen je opsežan upitnik koji su izradili eksperti za epidemiologiju ovisnosti u okviru pokrenutog zajedničkog europskog projekta. U ovom radu iznose se najvažniji rezultati istraživanja u svezi s uporabom alkohola.

Pitanja u upitniku odnose se na sociodemografska obilježja ispitanika (spol, naobrazba oca, naobrazba majke, tip škole), varijable učeničkog ponašanja i doživljavanja te navike pijenja. Navike pijenja opisane su na temelju odgovora ispitanika na pitanja o tome koliko su često: a) pili alkoholna pića u životu, u posljednjih 12 mjeseci i u posljednjih 30 dana; b) pili različite vrste pića (pivo, vino, žestoko piće); c) pili alkoholna pića napravljena kod kuće; d) bili pod jakim utjecajem alkohola (opili se) u životu, u posljednjih 12 mjeseci i u posljednjih 30 dana. Na ova pitanja učenici su odgovarali na skali od 7 stupnjeva koji su definirani u rasponu od "nikada" (1) do "40 ili više puta" (7). Ispitano je također u kojoj dobi su počeli piti određena pića i gdje su posljednji put pili alkoholna pića. Odgovor na pitanje koliko njihovih prijatelja pije alkoholna pića i opija se bila je procjena na skali od 5 stupnjeva – niti jedan (1) do svi (5), a slično je procijenjena i teškoća s nabavom određenog pića – od "nemoguće" (1) do "vrlo lako" (5).

Varijable učeničkog ponašanja i doživljavanja uključuju: uspjeh u školi na kraju prethodne školske godine, izostanke zbog "markiranja" u posljednjih 30 dana prema procjeni na skali od 6 stupnjeva – od "niti jednom" (1) do "7 ili više dana" (6) te stavove o uporabi alkohola i probleme ponašanja vezane uz uporabu alkohola. Za mjerenje stavova o uporabi alkohola upotrijebljena je skala od deset tvrdnji, od kojih pet opisuju pozitivne učinke alkohola (npr. "Osjećat ću se opušteno", "Zaboravit ću svoje probleme"), a pet negativne učinke (npr. "Bit će mi zlo", "Učinit ću nešto što bi kasnije požalio/la"). Uz svaku tvrdnju ispitanici procjenjuju vjerojatnost da im se, ako piju alkohol, dogodi ono što tvrdnja opisuje i to na skali od (1) – "potpuno nevjerovatno" do (5) – "vrlo vjerovatno". Analiza rezultata na uzorku ispitanika u ovom ispitivanju pokazala je zadovoljavajuću nutarnju konzistenciju skale stavova prema uporabi alkohola (Cronbach alpha=0.74). Na sličan način sastavljena je skala problema u ponašanju zbog alkohola. Ispitanici su na skali od četiri stupnja – "nikada" (1), "jednom" (2),

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

"dvaput" (3), "tri ili više puta" (4), odgovarali na pitanja koliko su često imali nepravilnosti zbog uporabe alkohola. Skala sadrži 14 čestica koje se odnose na probleme odnosa s drugim osobama (roditeljima, prijateljima, profesorima), probleme ponašanja (tučnjave, nepravilnosti s policijom) i osobne probleme (nesreće ili ozljede, gubitak ili oštećenje vlastitih stvari). Analiza čestica pokazala je visoku homogenost te skale. Korelacije rezultata na pojedinim česticama s ukupnim rezultatom kreću se u rasponu od 0.40 do 0.64, a pouzdanost tipa nutarnje konzistencije je visoka (Cronbach $\alpha=0.85$).

REZULTATI

Navike pijenja srednjoškolaca

Razdoblje		Učestalost pijenja alkoholnih pića							Bez odg.
		Niti jednom	1-2 puta	3-5 puta	6-9 puta	10-19 puta	20-39 puta	40 i vi- še puta	
Ukupno u životu	N	824	905	798	548	553	361	611	241
	%	17.0	18.7	16.5	11.3	11.4	7.5	12.6	5.0
U posljednjih 12 mjeseci	N	1 236	1 167	606	416	342	194	188	692
	%	25.5	24.1	12.5	8.6	7.1	4.0	3.9	14.3
U posljednjih 30 dana	N	2 509	904	381	186	102	45	26	688
	%	51.8	18.7	7.9	3.8	2.1	0.9	0.5	14.2

❶ TABLICA 1
Učestalost uporabe alkohola: ukupno u životu, u posljednjoj godini i u posljednjih mjesec dana (N = 4841)

Alkohol do sada u životu nije pilo 17 posto ispitanih učenika, a među onima koji su probali alkoholna pića najviše ih je probalo alkohol svega 1 – 2 puta (18.7 posto) ili 3 – 5 puta (16.5 posto). Alkoholna pića u većoj mjeri, tj. 40 i više puta pilo je 12.6 posto učenika. Indeksi učestalosti uporabe alkoholnih pića koji se odnose na pijenje u posljednjih 12 mjeseci, a posebice u posljednjih 30 dana u većoj mjeri odražavaju sklonost pijenju alkoholnih pića. Tako je ukupno tri četvrtine učenika (74.5 posto) odgovorilo da su pili alkoholna pića u posljednjih 12 mjeseci, a gotovo polovica učenika u ispitanom uzorku (48.2 posto) navodi da su pili alkoholna pića u posljednjih 30 dana. U jednom i u drugom slučaju najviše je onih koji su alkoholna pića pili 1 – 5 puta.

U standardnim upitnicima rabe se sva tri indeksa učestalosti pijenja, pa su i u upitniku primijenjenom u ovom istraživanju ispitanici odgovarali na sva tri pitanja za redom. Uz pitanje o tome koliko često su pili u posljednjih 12 mjeseci ili 30 dana, nešto je veći postotak ispitanika koji nisu uopće odgovorili. Slična tendencija u odgovaranju zamijećena je i u odgovoru na neka druga pitanja u anketi uz koja se navode za re-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

● **TABLICA 2**
Učestalost pijenja
različitih vrsta
alkoholnih pića
u posljednjih 30 dana

Vrsta pića	Učestalost pijenja alkoholnih pića							
	Niti jednom	1-2 puta	3-5 puta	6-9 puta	10-19 puta	20-39 puta	40 i više puta	Bez odg.
Pivo s malim postotkom alkohola	N 2 937	1 090	336	148	88	42	27	173
	% 60.7	22.5	6.9	3.1	1.8	0.9	0.6	3.6
Pivo (ne uključujući ono s malim % alkohola)	N 3 329	644	251	159	85	49	29	295
	% 68.8	13.3	5.2	3.3	1.8	1.0	0.6	6.1
Vino	N 3 013	983	275	157	97	30	35	251
	% 62.2	20.3	5.7	3.2	2.0	0.6	0.7	5.2
Žestoko piće	N 3 466	672	220	120	74	23	33	233
	% 71.6	13.9	4.5	2.5	1.5	0.5	0.7	4.9

dom procjene učestalosti tijekom ta tri razdoblja. Kako se ispitanici lakše mogu dosjećati koliko često su pili u kraćem razdoblju, moguće je da se nisu dosta trudili prilikom odgovaranja na slična pitanja ili, što je vjerojatnije, veći postotak onih koji nisu odgovorili može značiti veću samokontrolu pri odgovaranju. Iako je ispitivanje bilo anonimno, može se pretpostaviti da određen dio ispitanika, svjesni toga da učestalije pijenje u kraćem razdoblju znači i veću sklonost alkoholu, ne želi to priznati na ovaj način, već radije ne odgovara na ponuđeno pitanje. Podaci su također posebno obrađeni za onu podskupinu ispitanika (N=3776) koji su izjavili da su u životu jednom ili više puta probali alkoholna pića. I u ovoj skupini učenika približno 10 posto nije odgovorilo na pitanja o uporabi alkohola u posljednjih 12 mjeseci ili u posljednjih 30 dana, a distribucija odgovora o učestalosti pijenja slična onoj na ukupnom uzorku učenika, s time da je, naravno, u svakoj od kategorija nešto veća učestalost pijenja alkohola. Isto tako, provjera mogućih nekonzistentnih odgovora (npr. broj onih koji su navodili da nisu nikada pili u životu, a kasnije su navodili da su pili alkohol u posljednjih 12 mjeseci i sl.) pokazala je da je njihov udjel u ukupnom uzorku zanemariv. Korelacije između odgovora na sva tri pitanja izrazito su visoke što također ukazuje na zadovoljavajuću dosljednost ispitanika pri odgovaranju na ova pitanja.

U tablici 2 prikazani su podaci o učestalosti pijenja određenih vrsta alkoholnih pića tijekom posljednjih 30 dana prije ispitivanja. Ako se uzme u obzir koliki je broj učenika pio alkoholna pića, bez obzira na učestalost, iz tablice slijedi da su učenici najčešće pili pivo s malim postotkom alkohola (35.8 posto učenika), zatim vino (32.5 posto učenika), žestoka pića (28.5 posto učenika) te pivo s većim postotkom alkohola (25.2 posto učenika). Valja napomenuti da su, zbog ujednačene metodologije istraživanja u različitim zemljama, našim ispitanicima postavljena različita pitanja koja se odnose na uporabu piva s ma-

njim ili većim postotkom alkohola. Međutim, upitno je koliko je takvo fino razlikovanje uopće relevantno za njihove navike pijenja. Može se pretpostaviti da prvi odgovor na to pitanje u većoj mjeri odražava učestalost pijenja piva. Na to upućuju i odgovori na specifična pitanja o tome koja su pića učenici uzimali kad su posljednji put pili. Na pitanje o tome jesu li, kad su posljednji put pili, uzimali pivo (ne uključujući pivo s malim postotkom alkohola) 33.7 posto ispitanika navelo je da nikada ne pije pivo, a 42.7 posto navelo je da su popili određenu količinu piva. Preostali učenici ili nisu odgovorili ili su naveli da su pili druga alkoholna pića, a ne pivo. U odgovorima na slična pitanja koja se odnose na druge vrste pića 41.2 posto učenika odgovorilo je da su posljednji put pili vino (41 posto nikada ne pije vino), a 28.4 posto njih pilo je žestoko piće (51 posto navodi da nikada ne piju žestoka pića). Ti podaci također ukazuju na to da je uporaba piva najučestalija među učenicima koji, u manjoj ili većoj mjeri, piju alkoholna pića.

Upitnik je također sadržavao pitanje o tome koliko često su ispitanici u posljednjih 30 dana pili određena pića napravljena kod kuće. Zanimljivo je da je 1210 učenika ili 25 posto od ukupnog uzorka izjavilo da su pili (jednom ili više puta) kod kuće napravljeno vino, a njih 8.6 posto pilo je kod kuće napravljeno žestoko piće. Na pitanje o tome gdje su posljednji put pili alkohol, učenici su najčešće odgovarali da je to bilo kod kuće (25.3 posto svih odgovora), zatim u kafiću (14.4 posto), u kući nekoga drugoga (12.9 posto) ili u discu (12.1 posto).

● TABLICA 3
Procjene učenika
o tome koliko bi im
bilo teško nabaviti
određene vrste
alkoholnih pića

Vrsta pića		Nemoguće	Vrlo teško	Prilično teško	Prilično lako	Vrlo lako	Ne znam
Pivo	N	167	59	73	693	3 437	412
	%	3.4	1.2	1.5	14.3	71.0	8.5
Vino	N	179	57	113	710	3 366	416
	%	3.7	1.2	2.3	14.7	69.5	8.5
Žestoko piće	N	306	203	399	933	2 409	591
	%	6.3	4.2	8.2	19.3	49.8	12.2

Najveći broj učenika navodi da im je vrlo lako ili prilično lako nabaviti pivo (85.3 posto), vino (84.2 posto) i žestoka pića (69.1 posto), a broj onih koji navode da im je nemoguće, vrlo teško ili prilično teško nabaviti ta ista pića znatno je manji (6.1 posto za pivo, 7.2 posto za vino i 18.7 posto za žestoko piće).

Učestalost opijanja

Na veću sklonost alkoholu, tj. sklonost opijanju, ukazuju odgovori na pitanje o tome koliko su puta u posljednjih mjesec dana učenici pili pet ili više pića za redom. Pod "pićem" se u ovom slučaju podrazumijeva uobičajena čaša vina, boca piva, ča-

šica žestokog pića ili čaša miješanog pića, a 71.9 posto učenika navelo je da nisu uzimali pet ili više pića za redom tijekom mjesec dana prije ispitivanja, dok je preostalih 27.2 posto (0.9 posto nije odgovorilo) pilo na ovaj način. S obzirom na to koliko su puta pili pet ili više pića za redom u spomenutom razdoblju, odgovori su bili sljedeći: 12 posto učenika navelo je da su tako pili jednom, 6.8 posto dvaput, 5.2 posto tri do pet puta, 1.9 posto šest do devet puta i 1.4 posto 10 ili više puta.

U tablici 4 navedeni su odgovori na pitanje o učestalosti opijanja ili stanja pod jakim utjecajem alkohola u životu općenito, u posljednjih godinu dana i u posljednjih 30 dana. Kao što se vidi iz tablice 4, 54.3 posto učenika nikada u životu nisu bili pod jakim utjecajem alkohola, 2.8 posto učenika nije odgovorilo na to pitanje, a preostalih 42.9 posto navelo je da su bili u pijanom stanju najčešće jednom do dvaput (22 posto učenika) ili 3 – 5 puta (9.5 posto). Na temelju odgovora na pitanje o učestalosti opijanja tijekom godine dana prije ispitivanja može se također zaključiti da prilično velik broj učenika očituje veću sklonost alkoholu i usvaja navike opijanja. Naime, samo 57.1 posto svih učenika odgovorilo je da nisu bili pijani u posljednjih godinu dana, 15.9 posto njih nije niti jednom odgovorilo na to pitanje, a 1307 ili 27 posto učenika odgovorilo je da su bili pod jakim utjecajem alkohola u tom razdoblju (od toga 17.1 posto jedan do dva puta, a preostalih 10 posto tri ili više puta).

● **TABLICA 4**
Učestalost opijenosti u dosadašnjem životu, u posljednjih 12 mjeseci i u posljednjih 30 dana

Razdoblje	Učestalost opijenosti ili stanja pod jakim utjecajem alkohola								
	Niti jednom	1-2 puta	3-5 puta	6-9 puta	10-19 puta	20-39 puta	40 i više puta	Bez odg.	
Ukupno u životu	N	2 629	1 065	461	220	139	85	103	139
	%	54.3	22.0	9.5	4.5	2.9	1.8	2.1	2.8
U posljednjih 12 mjeseci	N	2 764	826	212	125	68	42	34	770
	%	57.1	17.1	4.4	2.6	1.4	0.9	0.7	15.9
U posljednjih 30 dana	N	3 502	370	100	56	13	9	11	780
	%	72.3	7.6	2.1	1.2	0.3	0.2	0.2	16.2

Isto tako, nije zanemariv ni broj onih koji navode da su bili pijani u posljednjih 30 dana. Na to pitanje nije odgovorilo 16.2 posto učenika, a ukupno 559 ili 11.5 posto učenika navelo je da su jednom ili češće bili pijani u tom razdoblju.

Počeci navika pijenja

Podaci iz tablice 5 ukazuju na početke usvajanja navika pijenja. Većina ispitanih učenika prvih razreda srednjih škola već je probala alkoholna pića, posebice pivo i vino. Među njima je najviše onih koji su prvi put popili čašu piva ili vina s 11 go-

dina ili manje, a podaci općenito pokazuju da se s tim vrstama alkoholnih pića učenici u velikoj mjeri susreću još tijekom osnovne škole, do svoje petnaeste godine. Žestoka pića započinju se češće piti nešto kasnije, najčešće u dobi između 13 i 16 godina.

Uporaba pića	Dob početka pijenja alkoholnih pića								Bez odg.
	Nikad	11 g. ili manje	12 g.	13 g.	14 g.	15 g.	16 g.		
Pivo (najmanje 1 čaša)	N 1 131 % 23.4	1 350 27.9	651 13.4	648 13.4	653 13.5	267 5.5	52 1.1	89 1.8	
Vino (najmanje 1 čaša)	N 1 513 % 31.3	1 145 23.7	542 11.2	582 12.0	556 11.5	261 5.4	41 0.8	201 4.1	
Žestoko piće (najmanje 1 čašica)	N 2 170 % 44.8	337 7.0	301 6.2	530 10.9	727 15.0	451 9.3	81 1.7	244 5.1	
Opijenost	N 2 469 % 51.0	263 5.4	204 4.2	489 10.1	743 15.3	397 8.2	71 1.5	205 4.2	

❶ **TABLICA 5**
Dob u kojoj su učenici
prvi put počeli piti
alkoholna pića
ili bili pod jakim
utjecajem alkohola

Više od polovice učenika navelo je da su već probali žestoka pića. Na temelju odgovora o tome kad su učenici prvi put probali alkoholna pića ne može se sa sigurnošću zaključiti jesu li oni nastavili češće piti i usvojili navike pijenja ili pak njihovi odgovori u većoj mjeri odražavaju isprobavanje novih načina ponašanja, želju da se bude odrastao (pa makar i na taj način), svojstvenu adolescentskoj dobi. Međutim, činjenica da polovica ispitanika izjavljuje da su se već napili, a 36 posto učenika u dobi do 15 godina, dakle tijekom osnovne škole, ukazuje na to da se još u ranijoj dobi učenici ne zadržavaju samo na isprobavanju alkoholnih pića već ih rabe češće ili u većoj mjeri.

❷ **TABLICA 6**
Procjene učenika o
učestalosti uporabe
alkohola među
njihovim prijateljima

Prije navedeni podaci općenito pokazuju da su početkom srednje škole navike pijenja već prilično izražene. Koliko je to postalo općeprihvaćeno ponašanje među adolescentima, pokazuju i procjene učenika o tome koliko njihovih prijatelja pije alkoholna pića ili se opija (tablica 6).

Vrsta pića	Nemoguće	Vrlo teško	Prilično teško	Prilično lako	Vrlo lako	Ne znam
Piju alkoholna pića	N 306 % 6.3	902 18.6	1 865 38.5	1 435 29.6	239 4.9	94 2.0
Opiju se najmanje jednom tjedno	N 29.7 %	31.3	24.7	9.4	2.3	2.5

Svega 6.3 posto učenika navodi da ni jedan od njihovih prijatelja ne pije, a približno trećina učenika navodi da većina njihovih prijatelja pije. Prilično velik broj učenika kreće se u krugu prijatelja koji se opijaju barem jednom tjedno.

Do sada su izloženi rezultati ovog istraživanja na deskriptivnoj razini, kako bi se prikazala pojavnost uporabe alkohola među adolescentima. U daljnjoj obradi podataka kao indikatori navika pijenja rabe se procjene učestalosti pijenja alkoholnih pića i određenih problema zbog utjecaja alkohola u životu općenito, jer su ti indeksi diskriminativniji (pravilnija distribucija odgovora i znatno manji broj ispitanika koji nisu odgovorili na ta pitanja) nego indeksi uporabe alkohola u posljednjih godinu ili mjesec dana. Dodatna analiza podataka pokazala je da su procjene učestalosti pijenja alkoholnih pića u životu općenito i u posljednjih godinu ($r=.85$), odnosno mjesec dana ($r=.65$) visoko i značajno povezane. Slični rezultati dobiveni su i za procjene učestalosti opijanja u životu i posljednjih godinu ($r=.88$), odnosno mjesec dana ($r=.66$).

Povezanost navika u pijenju i problema u ponašanju zbog uporabe alkohola s ostalim varijablama ispitivanja

Da bi se mogle bolje objasniti navike pijenja učenika, izračunate su korelacije varijabla učestalosti uporabe alkohola i opijanja u životu (kriterij varijable) sa sociodemografskim varijablama (spol, tip škole, obrazovni status roditelja), školskim uspjehom učenika, izostancima zbog markiranja, stavom prema alkoholu i procjenama pojavnosti uporabe alkoholnih pića i opijanja među prijateljima učenika. Rezultati učenika i učenica statistički se značajno razlikuju na svim kriterijskim varijablama i u nekim prediktorskim varijablama, pa su korelacije izračunate posebno za uzorak učenika ($N=2552$) i učenica ($N=2267$). Kako uz određena pitanja ispitanici nisu odgovarali ili su neispravno ispunjavali upitnik, ti su slučajevi tretirani u obradi kao podaci koji nedostaju ("missing data"), pa se broj ispitanika na temelju kojeg su izračunate korelacije između različitih parova varijabla donekle razlikuje. Na isti način izračunate su korelacije između prediktorskih varijabla i treće kriterijske varijable, tj. problema u ponašanju zbog uporabe alkohola. Izraženost problema određena je na temelju ukupnog rezultata na skali od 14. Kako su ispitanici uz svaku tvrdnju označavali koliko često su imali određenih neprilika zbog alkohola, u obradi tih podataka izuzeti su rezultati onih ispitanika koji su izjavili da nikada u životu nisu pili alkoholna pića te su korelacije između varijabla izračunate na uzorku od 2043 učenika i 1715 učenica koji su rabili alkohol.

Kao što se vidi iz tablice 7, zbog velikog uzorka ispitanika i mali koeficijenti korelacije statistički su značajni te se u interpretaciji podataka zadržavamo samo na onima u kojima je utvrđena veća povezanost. Korelacije između svih varijabla ispitivanja sa spolom ispitanika pokazuju da učenici češće piju alkoholna pića, više puta su bili pod jakim utjecajem alkohola

la i u većoj mjeri očituju neprilagođeno ponašanje zbog upotrebe alkohola od učenica. Isto tako, oni postižu lošiji školski uspjeh i imaju pozitivniji stav prema alkoholu. Međutim, sklop korelacija između pojedinih varijabla, kao i veličina koeficijentna korelacija podjednak je u uzorku učenica i učenika.

Varijable	TŠ	NO	NM	ŠU	M	SA	PP	PO	AL1	AL2	NA*
TŠ	-	-.31	-.28	-.45	.08	.03	.05	.09	.01	.07	.13
NO	-.37	-	.64	.24	.02	<u>.06</u>	<u>.06</u>	.04	<u>.07</u>	.04	-.03
NM	-.40	.67	-	.20	.03	.10	.04	.03	<u>.06</u>	.04	-.01
ŠU	-.46	.24	.24	-	-.22	-.05	-.07	-.13	-.06	-.16	-.26
M	.03	<u>.07</u>	<u>.08</u>	-.16	-	.20	.21	.27	.24	.39	.41
SA	-.01	<u>.06</u>	<u>.08</u>	-.08	.20	-	.30	.21	.41	.40	.18
PP	.01	.00	.04	-.06	.17	.26	-	.63	.40	.40	.30
PO	.00	.02	.05	-.06	.19	.23	.63	-	.30	.42	.36
AL1	-.07	<u>.08</u>	.09	.05	.24	.41	.33	.23	-	.59	.34
AL2	.03	.05	<u>.07</u>	-.09	.31	.43	.32	.29	.50	-	.58
NA*	.08	-.03	.00	-.20	.30	.23	.25	.26	.30	.50	-
S	-.17	.01	-.03	.30	-.05	-.12	-.09	-.09	-.27	-.27	-.22

$p < 0.05$; $p < 0.01$; $p < 0.001$; * Rezultati za poduzorak od 3758 ispitanika

Legenda:

TŠ – tip škole; NO – naobrazba oca; NM – naobrazba majke; ŠU – školski uspjeh; M – učestalost markiranja; SA – stav prema alkoholu; PP, PO – procjene broja prijatelja koji piju i koji se opijaju; AL1, AL2 – učestalost pijenja alkoholnih pića i opijanja u dosadašnjem životu; NA – neprilike (problemi u ponašanju) zbog alkohola.

Podaci su kodirani tako da veći rezultat znači ženski spol, pohađanje stručne škole, veću naobrazbu roditelja, bolji školski uspjeh, pozitivniji stav, veći broj prijatelja koji piju i učestalije pijenje i neprilike zbog alkohola.

☛ **TABLICA 7**
Korelacije između svih varijabla ispitivanja u uzorku učenika (iznad dijagonale) i učenica (ispod dijagonale)

Korelacije između prediktorskih varijabla ukazuju na određene karakteristike uzorka učenika koji su sudjelovali u ovom ispitivanju. Bolji školski uspjeh postižu učenici gimnazija te učenici čiji roditelji imaju višu stručnu spremu. Roditelji učenika koji pohađaju stručne škole imaju u prosjeku niži obrazovni status od roditelja učenika u gimnazijama. Bolji učenici (kao i ženski ispitanici) rjeđe neopravdano izostaju iz škole zbog markiranja, imaju negativniji stav prema alkoholu i nisu skloni uspostavljanju prijateljskih odnosa s učenicima koji piju ili se opijaju. Pozitivne korelacije utvrđene su između popustljivog stava prema uporabi alkohola, tj. negiranja mogućih negativnih posljedica alkohola, neopravdanog izostajanja iz škole i druženja s većim brojem prijatelja koji piju alkoholna pića ili se opijaju. Procjene učenika o tome koliko njihovih prijatelja pije alkoholna pića i koliko ih se opija visoko su značajno povezane. Isto tako, korelacije između kriterija učestalosti pijenja alkoholnih pića i opijanja visoke su i statistički značajne, što je i logično očekivati. Međutim, ovi koeficijenti korelacija ukazuju također na to da se pijenje alkoholnih pića u

određenog dijela učenika i učenica ustaljuje kao navika što dovodi do češćeg stanja opijenosti. Kriterij opijanja, kao što je i pretpostavljeno u ovom radu, odražava ozbiljniji oblik neprihvatljivog ponašanja adolescenata. Kao što se vidi iz tablice 7, varijable koje ukazuju na lošije funkcioniranje ispitanika u svojem socijalnom okruženju (školski uspjeh, "markiranje", prijatelji koji se opijaju, neprilike zbog alkohola) u nešto su većoj mjeri povezane s kriterijem opijanja nego s indeksom učestalosti pijenja u dosadašnjem životu.

Kako su interkorelacije prediktorskih varijabla značajne, a veći broj njih pokazuje značajnu povezanost sa svakom od kriterij varijabli, da bi odredili na temelju čega se najbolje mogu predvidjeti navike pijenja učenika i učenica i njihovi problemi u ponašanju zbog uporabe alkohola, rezultati su obrađeni stupnjevitim regresijskim analizama (*stepwise* postupak). U tablicama 8, 9 i 10 navedeni su značajni prediktori u regresiji na posljednjem koraku stupnjevutih regresijskih analiza na kriterij učestalosti pijenja alkoholnih pića, učestalosti opijanja i problema u ponašanju zbog alkohola.

☞ **TABLICA 8**
Rezultati stupnjevite
regresijske analize
(statistički značajne
varijable u jednadžbi)
za kriterij "učestalost
pijenja"

UZORAK UČENICA

Varijabla	beta	t-test	p
Stav prema alkoholu	.33	14.28	.0000
Prijatelji koji piju	.23	9.85	.0000
"Markiranje"	.15	6.40	.0000
Školski uspjeh	.11	4.85	.0000

R = .50; $F_{(4,1524)} = 129.32$; $p = .0000$

UZORAK UČENIKA

Varijabla	beta	t-test	p
Stav prema alkoholu	.30	13.58	.0000
Prijatelji koji piju	.29	12.97	.0000
"Markiranje"	.11	5.18	.0000

R = .52; $F_{(3,1652)} = 129.32$; $p = .0000$

Regresijom kriterija na skup od 8 prediktora (naobrazba oca, naobrazba majke, tip škole, školski uspjeh, "markiranje", broj prijatelja koji piju, broj prijatelja koji se opijaju, stav prema alkoholu) pokazalo se da se učestalije pijenje alkoholnih pića učenika i učenica može objasniti istim čimbenicima. Kao najvažniji prediktori i u jednom i u drugom uzorku javljaju se: pozitivniji (popustljiviji) stav prema alkoholu, veći broj prijatelja koji također piju i češći izostanci iz škole zbog markiranja.

Zanimljivo je da u uzorku učenica školski uspjeh u manjoj, ali značajnijoj mjeri pridonosi prediktabilnosti kriterija. U kombinaciji s ostalim prediktorima ta se varijabla ponaša kao supresor u jednadžbi regresije. Iz tablice 8 može se vidjeti da je jedino u uzorku učenica bolji školski uspjeh pozitivno

➔ TABLICA 9
Rezultati stupnjevite
regresijske analize za
kriterij "učestalost
opijanja"

povezan sa sklonošću uporabe alkohola, dok je ova varijabla dosljedno negativno povezana s ostalim varijablama koje ukazuju na veću sklonost pijenju i neprihvatljivom ponašanju, i u uzorku učenica i u uzorku učenika. Sličan sklop korelacija s obzirom na smjer povezanosti pokazuje i varijabla "tip škole" koja je u najvećoj mjeri povezana sa školskim uspjehom. Učenicima gimnazija koje imaju bolji školski uspjeh od učenica stručnih škola u nešto su većoj mjeri isprobavale alkohol. Kako je u gimnazijama struktura učenika po spolu više ujednačena, moguće je da se uporaba alkoholnih pića u ovih učenika javlja u nešto većoj mjeri tijekom druženja s vršnjacima muškog spola koji češće piju alkoholna pića.

UZORAK UČENICA

Varijabla	beta	t-test	p
Učestalost pijenja	.34	14.23	.0000
Stav prema alkoholu	.21	9.32	
Markiranje	.15	6.99	.0000
Prijatelji se opijaju	.08	3.15	.0020
Školski uspjeh	-.05	-2.59	.0096
Prijatelji piju	.07	2.40	.0164

R = .60; $F_{(6,1522)} = 141.71$; $p = .0000$

UZORAK UČENIKA

Varijabla	beta	t-test	p
Učestalost pijenja	.42	20.67	.0000
Stav prema alkoholu	.13	6.73	.0000
Markiranje	.20	10.20	.0000
Prijatelji se opijaju	.21	10.66	.0000
Školski uspjeh	-.06	-3.32	.0009

R = .69; $F_{(5,1650)} = 295.89$; $p = .0000$

U tablici 9 navedene su varijable koje najbolje opisuju učenike i učenice koji su izjavili da su u životu češće bili pod jakim utjecajem alkohola, tj. u stanju opijenosti. Kako bi se odredilo u kolikoj mjeri se takvo ponašanje može pripisati samoj uporabi alkohola, a u kolikoj mjeri varijablama koje se odnose na obilježja i ponašanje ispitanika, u ovim analizama, uz već navedene prediktorske varijable, u jednadžbu regresije uvedena je i varijabla "učestalost pijenja". Ta varijabla, što je i logično, objašnjava najveći dio varijance kriterija u jednom i u drugom uzorku. Međutim, sklonost učestalijem opijanju učenika i učenica također značajno objašnjavaju sljedeće varijable: pozitivniji stav prema alkoholu, češće markiranje iz škole, druženje s prijateljima koji se opijaju i lošiji školski uspjeh. U uzorku učenica, uz navedene varijable, kao značajan prediktor javlja se i druženje s većim brojem prijatelja koji piju. Koeficijenti multiple korelacije u jednom i drugom uzorku visoki su i statistički značajni.

➤ **TABLICA 10**
Rezultati stupnjevite
regresijske analize
za kriterij "problemi
u ponašanju
zbog alkohola"

Regresijom kriterija "problemi u ponašanju zbog alkohola" na skup od deset prediktora (naobrazba oca, naobrazba majke, tip škole, školski uspjeh, markiranje, broj prijatelja koji piju, broj prijatelja koji se opijaju, stav prema alkoholu, učestalost pijenja, učestalost opijanja) dobiveni su visoki i statistički značajni koeficijenti multiple korelacije u uzorku učenica i uzorku učenika. Analiza tih podataka provedena je na uzorku srednjoškolaca koji su izjavili da su u životu barem jednom pili alkoholna pića.

UZORAK UČENICA

Varijabla	beta	t-test	p
Učestalost opijanja	.39	13.79	.0000
Školski uspjeh	-.12	-5.06	.0000
Markiranje	.11	4.54	.0000
Prijatelji se opijaju	.08	3.30	.0010
Učestalost pijenja	.07	2.85	.0045

R = .55; $F_{(5,1235)} = 105.13$; $p = .0000$

UZORAK UČENIKA

Varijabla	beta	t-test	p
Učestalost opijanja	.45	18.58	.0000
Školski uspjeh	-.12	-5.56	.0000
Markiranje	.18	8.05	.0000
Prijatelji se opijaju	.08	3.69	.0002

R = .63, $F_{(4,1422)} = 236.13$; $P = .0000$

Kako se vidi iz tablice 10, više neprilika zbog alkohola imali su oni učenici i učenice koji navode da su više puta u životu bili pod jakim utjecajem alkohola i u čijem krugu prijatelja je više onih koji se češće opijaju (najmanje jednom tjedno). Uz to, probleme u ponašanju zbog uporabe alkohola pokazuju u većoj mjeri učenici i učenice koji češće neopravdano izostaju s nastave i imaju slabiji školski uspjeh. Uz te varijable, učestalost pijenja u dosadašnjem životu također pridonosi značajno objašnjenju varijance kriterija u uzorku učenica.

RASPRAVA

Rezultati israživanja daju uvid u raširenost navika pijenja među učenicima prvih razreda srednjih škola u Hrvatskoj te u neke prediktore i čimbenike rizika za razvitak problematičnog ponašanja u svezi s alkoholom. Do petnaeste je godine života alkohol probalo više od 80 posto dječaka i djevojčica, što se podudara s nizom ostalih istraživanja o prvim kontaktima s alkoholom (May, 1992; Hibell i sur., 1997). Većina je ispitanih učenika alkohol pila manje od 10 puta i prema udjelu onih koji su tijekom života alkohol pili više od 40 puta Hrvatska se ne nalazi među zemljama u kojima je pijenje u mladih

na visoko rizičnoj razini (Hibbel i sur., 1991). Iako je najveći broj onih koji su pili alkoholna pića od 1 – 5 puta, može se pretpostaviti da se u skupini učenika koji počinju malo i povremeno piti u dužem razdoblju najvjerojatnije javljaju budući sve češći korisnici alkohola u kojih se navika pijenja postupno sve više učvršćuje.

Od različitih vrsta pića najraširenija je uporaba piva, a s obzirom na cijenu i laku dostupnost ono je jedno od najpopularnijih pića. Učenici također često konzumiraju vino, a usporedba s ostalim zemljama Europe pokazuje da se Hrvatska nalazi među zemljama u kojima se među mladima pije dosta vina, zajedno s ostalim mediteranskim (Malta, Italija) i srednjoeuropskim zemljama (Slovačka, Češka). Uporaba žestokih pića manje je zastupljena, a i u usporedbi s ostalim europskim zemljama Hrvatska je u pijenju žestokih pića među posljednjima (Hibell i sur., 1997). Dostupnost alkoholnih pića u Hrvatskoj je velika. Za prodaju alkohola maloljetnicima u trgovinama nema ograničenja, a usprkos zakonskog propisa o ograničavanju posluživanja alkohola osobama mlađim od 18 godina, propis se u svagdašnjici ne poštuje te je cijena pića gotovo jedini ograničavajući čimbenik. Iako je više od 50 posto učenika izjavilo da se barem jednom u životu opilo, učestalije opijanje je puno rjeđe zastupljeno. Da je u posljednjih mjesec dana bilo pijano tri ili više puta, izjavilo je u Hrvatskoj 4 posto mladih, što je u usporedbi s ostalim zemljama u istom istraživanju smješta u posljednju trećinu, zajedno s Turskom, Estonijom, Maltom, Slovačkom, Portugalom, Ciprom i Ukrajinom (Hibell i sur., 1997).

Prvi kontakti s alkoholom zbivaju se rano i trećina učenika izjavljuje da su pivo ili vino probali prije jedanaeste godine života, najčešće u vlastitoj kući. Prema brojnim studijama, pijenje alkohola javlja se oko 10-12 godine i barem neka iskustva u pijenju gotovo su pravilo do 14. ili 15. godine života (May, 1992; Daviers i Stacey, 1972). Nema dvojbe da je obitelj kulturalni prijenosnik navika uporabe alkohola te je snažno naglašena važnost roditeljskog odnosa i kontrole prema uporabi alkohola. Tek kasnije navike pijenja alkohola izlaze iz obiteljskog okružja i postaju dio "javnih" navika adolescenata. Pokazalo se da navike i stavovi oblikovani u ranoj adolescenciji ostaju prilično stabilni i u kasnije doba mladenaštva pa i u odraslo doba (Duffy i Waterston, 1984; Plant i sur., 1982). U ovom radu o obilježjima obitelji pokušalo se neizravno zaključivati s obzirom na stupanj naobrazbe roditelja. Na temelju rezultata različitih istraživanja moguće je pretpostaviti da su druge varijable koje ukazuju na funkcioniranje obitelji, a koje nisu uključene u ovaj rad, u većoj mjeri povezane s navikama pijenja i problemima u ponašanju adolescenata, kao i s njihovim odnosom prema školi i vršnjacima. Sieving (1996) je poka-

zao da roditeljski stav o konzumiranju alkohola ima velik utjecaj na ponašanje adolescenata, a da otuđenost ili nepotpunost obitelji izravno negativno utječu na prekomjerno uzimanje alkohola. Yang i suradnici (1995) pokazali su da alkoholizam očeva nema izravan utjecaj na potrošnju alkohola u djece oba spola, već da se navike pijenja oblikuju puno više prema navikama u vršnjaka. Prema mišljenju nekih autora, pijenje roditelja je utjecajniji čimbenik na prekomjernu uporabu alkohola u djevojaka no u dječaka, u kojih je puno važniji utjecaj vršnjaka (Hawtorne, 1996). Pokazano je da stroga, nepravedna i konfliktna atmosfera u obitelji utječe na povećano pijenje u djece. Majčino opijanje ima izravan utjecaj na povećano pijenje u djece, za razliku od očeva čiji utjecaj nije tako izravan. Očevo pijenje ima neizravan utjecaj na djecu preko poremećenih odnosa u obitelji (Narusk, 1991).

U ovom istraživanju učenici u velikom broju navode da barem netko od njihovih prijatelja pije. Čak 56 posto ispitanika procjenjuje da se malo njihovih prijatelja ili poneki od njih opija najmanje jednom tjedno, a 11.7 posto učenika navodi da se većina njihovih prijatelja ili pak svi opijaju. Moguće je da učenici općenito precjenjuju pojavu uporabe alkohola među svojim vršnjacima, jer odgovori svih učenika o tome koliko često sami konzumiraju alkohol pokazuju da učestalost pijenja ili opijanja nije u tolikoj mjeri izražena u cijelom uzorku. Ipak, budući da je pojava uporabe alkoholnih pića raširena, velik dio učenika koji ne piju ima među svojim prijateljima i one koji su skloniji češćoj uporabi alkohola te s vremenom mogu i sami, pod utjecajem nagovaranja vršnjaka, početi češće piti. Međutim, pritisci na adolescente da se konformiraju normama skupine često ne djeluju u smjeru stvaranja potpuno novog ponašanja, nego pojačavaju već postojeće dispozicije na temelju kojih je adolescent već pristupio određenoj skupini (Brown i sur., 1993). Adolescenti se ne priključuju slučajno određenoj skupini vršnjaka, već prijatelji biraju jedni druge na temelju sličnih osobina i zajedničkih interesa. Longitudinalno istraživanje koje je proveo Windle (1994b) pokazuje da problematično ponašanje adolescenata ima jači utjecaj na izbor prijatelja nego što skupina vršnjaka ima utjecaj na takvo ponašanje adolescenata. Stoga se može pretpostaviti da je vjerojatnije da će adolescenti koji su već počeli usvajati određene navike pijenja birati sebi slične za prijatelje i tijekom zajedničkog druženja poticati jedni druge na takvo ponašanje te konzumirati alkohol češće ili u većim količinama. Iako se u ranoj adolescenciji povećava podložnost pritiscima skupine vršnjaka, a opada oslanjanje na mišljenje roditelja, istraživanja ukazuju na snažno neizravno djelovanje roditelja na to kakve će prijatelje njihova djeca birati. Roditelji u osnovi usmjeravaju djecu prema određenoj vršnjačkoj skupini

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

time što potiču razvoj određenih osobina ili oblika ponašanja u svoje djece. Određeni aspekti tzv. demokratskog odgojnog stila, kao što su toplina ili prihvaćanje, nadzor i dosljednost u uvidu u ponašanje djece i poticanje psihološke nezavisnosti pridonose zdravijem psihološkom razvoju, tj. većoj razini društvene kompetentnosti, samopoštovanja i odgovornosti i nižoj razini problematičnog ponašanja adolescenata (Brown i sur., 1993; Windle, 1992). Na taj način, pravilan odnos roditelja prema djeci djeluje kao zaštitni čimbenik, jer djeca takvih roditelja u većoj mjeri prihvaćaju roditeljske standarde i vrednote i prenose ih na svoje prijatelje. Kvalitetniji roditeljski odgojni postupci prema djeci povezani su i s boljim odnosima njihove djece sa svojim vršnjacima (Deković i Raboteg-Šarić, 1997).

Pozitivne korelacije između popustljivog stava prema uporabi alkohola tj. negiranja mogućih negativnih posljedica alkohola, neopravdanog izostajanja iz škole i druženja s većim brojem prijatelja koji piju alkoholna pića ili se opijaju ukazuju na to da se u određenog broja učenika prvih razreda srednjih škola već ustaljuju takvi obrasci ponašanja koji pogoduju javljanju navika pijenja alkoholnih pića i neprilikama zbog uporabe alkohola. S druge strane, na temelju sklopa korelacija školskog uspjeha s ostalim varijablama može se zaključiti da su bolji učenici (kao i ženski ispitanici) tijekom socijalizacije vjerojatno usvojili i prihvatljivije obrasce ponašanja. Indikativno je također da su procjene učenika o tome koliko njihovih prijatelja pije alkoholna pića i koliko ih se opija visoko značajno povezane, što može značiti da se uporaba alkohola ne prakticira samo kao povremeno isprobavanje novih načina ponašanja među adolescentima, nego je vjerojatnije riječ o konzumiranju većih količina alkohola. Na to ukazuju i korelacije između procjena ispitanika o tome koliko često sami konzumiraju alkoholna pića i koliko često su bili pod jakim utjecajem alkohola. Logično je očekivati da će ove dvije varijable biti pozitivno povezane. Međutim, visoki i značajni koeficijenti korelacije ukazuju na to da se pijenje alkoholnih pića u određenog dijela učenika i učenica ustaljuje kao navika, što dovodi do češćeg stanja opijenosti. Iako su oba kriterija uporabe alkoholnih pića statistički značajno povezana i pokazuju sličan odnos s prediktorskim varijablama, sklop korelacija ukazuje na to da kriterij opijanja, kao što je i pretpostavljeno u ovom radu, odražava ozbiljniji oblik neprihvatljivog ponašanja adolescenata. Varijable koje ukazuju na lošije funkcioniranje ispitanika u svojem socijalnom okružju (slabiji školski uspjeh, markiranje, prijatelji koji se opijaju, neprilike zbog alkohola) u nešto većoj su mjeri povezane s kriterijem opijanja, nego s indeksom učestalosti pijenja u dosadašnjem životu. Rezultati regresijskih analiza općenito ukazuju na to da se u naših ispitanika, učenika prvih razreda srednje škole, upora-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

ba alkohola u jednog dijela učenika koji imaju popustljiviji stav prema alkoholu javlja vjerojatno najprije kao određeni oblik socijalno prihvatljivog ponašanja u društvu vršnjaka koji i sami isprobavaju takve aktivnosti. Međutim, češća uporaba alkohola i konzumiranje većih količina koje dovode do stanja opijenosti povezuje se sa stilom ponašanja koji ukazuje na lošije funkcioniranje u školi i pridavanje manjeg značenja naobrazbi i školskim obvezama, uz interakciju s većim brojem vršnjaka koji su i sami usvojili slična ponašanja. Ti čimbenici predstavljaju ujedno i rizične čimbenike za razvoj neprihvatljivih oblika ponašanja.

Mjere za sprečavanje zlouporabe alkohola među mladima

Danas je jasno da su rizični čimbenici za prekomjernu zlouporabu alkohola u mladima višestruki i složeni te da zlouporaba alkohola rijetko postoji bez dodatne uporabe drugih sredstava ovisnosti (Arria i sur., 1991; Martin i sur., 1993). U primarnoj prevenciji zlouporabe sredstava ovisnosti (uključujući i alkohol i duhan i psihoaktivne droge) najčešće se rabe zdravstveno-odgojne aktivnosti i medijske kampanje. Zdravstveni se odgoj pokazao prilično nedostatan i nedjelotvoran u obeshrabrivanju mladih za zlouporabu alkohola (pa i psihoaktivnih droga). Edukacija je samo jedan od instrumenata za borbu s alkoholom. Istraživanja su pokazala da djeca u predškolskoj dobi imaju gotovo neutralno stajalište prema alkoholu koje u toku djetetova razvoja postaje sve negativnije. U mlađoj školskoj dobi djeca već imaju precizno zacrtano mišljenje i stav o alkoholu. Tada postupno stječu svijest o motivima odraslih za pijenje alkohola i usvajaju pozitivnija očekivanja od alkohola. Stavovi postaju sve pozitivniji u kasnijoj adolescenciji. To je važna činjenica za strategiju primarne prevencije, ali i prevencije uopće. Za većinu djece će adolescencija i socijalizacija donijeti povećano bavljenje alkoholom, porast pozitivnih očekivanja i preokret u stavovima (Fossey, 1993; Miller i sur., 1990; Sharp i Lowe, 1989). U najvećem će broju slučajeva takav razvojni put biti miran i bez većih problema, no neke može odvesti u problematičnu uporabu alkohola koja je dodatno rizična i za zlouporabu psihoaktivnih droga te za određene oblike nasilničkog pa i kriminalnog ponašanja (Dukarm i sur., 1996; Leifman, 1996). Većina edukacijskih programa namijenjena je djeci u srednjim školama i, iako neki programi djeluju na znanja pa i stavove, nije dokazano njihovo djelovanje na ponašanje. Bilo bi djelotvornije da su strategije zdravstvenog odgoja usmjerene na dob u kojoj djeca još nisu zahvaćena preobrazbom u odraslo doba.

Društvena pravila i odluke o alkoholu, proizvodnji, distribuciji, potrošnji, porezima, prekršajima i kaznama više su i češće odraz politike no zdravstvenih potreba (WHO, 1995;

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

Norstrom, 1996). Nastojanje da se potrošnja alkohola stabilizira ili smanji je, razumljivo, vrlo osjetljivo – najteže je kontrolirati zlouporabu sredstava koja su omiljena, popularna i vrlo raširena. Uz pravilno usmjerenu edukaciju, brojne ostale mjere mogu biti djelotvorne u smanjenju rizika zlouporabe alkohola: dobna granica dopuštenog javnog pijenja alkohola, propisi u vezi s vožnjom pod utjecajem alkohola i redovito kontroliranje vozača, mjere za sprečavanje opijanja na javnim mjestima, smanjenje dostupnosti alkohola ograničenjem sati dopuštene prodaje te porezna politika koja ga visokom cijenom čini manje dostupnim.

LITERATURA

- Anderson, K. (1993). Young people and alcohol, drugs and tobacco. *WHO Regional Publication, European Series*, No 66:1 – 82.
- Arria, A. M., Dohey, M. A., Mezzich, A. C., Bukstein, O. G. (1991). Self reported health problems and physical symptomatology in adolescent alcohol abusers. *Journal of Adolescent Health*, 16: 226 – 231.
- Beman, D. S. (1995). Risk factors leading to adolescent substance abuse. *Adolescence*, 30(117):201 – 208.
- Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S., Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development*, 64:467 – 482.
- Clark, D. B., Lesnick, L., Hegeus, A. M. (1997). Traumas and other adverse life events in adolescents with alcohol abuse and dependency. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36(12): 1744 – 1751.
- Daviers, J., Stacey, B. (1972). *Teenagers and alcohol: A developmental study in Glasgow*. HMSO, London.
- Deković, M., Raboteg-Šarić, Z. (1997). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja*, 4-5(30-31): 427 – 445.
- Duffy, J. C., Waterston, J. J. (1984). Under reporting of alcohol consumption in sample surveys: The effect of computer interviewing in field work. *British Journal of Addiction*, 79:303 – 308.
- Dukarm, C. P., Byrd, R. S., Auinger, P., Weitzman, M. (1996). Illicit substance use, gender and the risk of violent behavior among adolescents. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 150(8):797 – 801.
- Fossey, E. (1993). Young children and alcohol: A theory of attitude development. *Alcohol & Alcoholism*, 28(4):485 – 497.
- Harbach, R. L., Jones, W. P. (1995). Family beliefs among adolescents at risk for substance abuse. *Journal of Drug Education*, 25(1):1 – 9.
- Hawthorne, G. (1996). Preteenage drug use in Australia: The key predictors and school-based drug education. *Journal of Adolescent Health*, 20:384 – 395.
- Hibell, B., Anderson, B., Bjarnason, B., Kokkevi, A., Morgan, M., Narusk, A. (1997). *The 1995 ESPAD Report*. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs, Council of Europe, Pompidou Group, Stockholm.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

- Langfield, P. A., MacIntyre, M., Turner, J. G. (1991). *Recognizing adolescent alcohol and drug abuse: A family guide*. Colorado State University Cooperative Extension Service.
- Leifman, H., Backman, O., Romelsjo, A. (1996). *The association between consumption of minor Tranquilisers and alcohol – a time series analyses*. 22nd Annual Alcohol Epidemiology Symposium, June 3-7, Edinburgh.
- Martin, C. S., Arria, A. M., Mezzich, A. C., Bukstein, O. (1993). Patterns of polydrug use in adolescent alcohol abusers. *American Journal of Alcohol Abuse*, 19:511 – 521.
- May, C. (1992). A burning issue? Adolescent alcohol use in Britain 1970 – 1991. *Alcohol & Alcoholism*, 2(27):109 – 115.
- Miller, P. M., Smith, G. T., Goldman, M. S. (1990). Emergence of alcohol expectancies in childhood: A possible critical period. *Journal of Studies on Alcohol*, 51:343 – 349.
- Narusk, A. (1991). Contemporary drug problems – transmission of drinking habits within the family. *A Special Reprint*, 645 – 671.
- Norstrom, T. (1996). *Impact assesment of the 0,02 BA limit in Sweden*. 22nd Annual Alcohol Epidemiology Symposium, June 3 – 7, Edinburgh.
- Patton, L. H. (1995). Adolescent substance abuse: Risk factors and protective factors. *Pediatric Clinics of North America*, 42(2):283 – 293.
- Plant, M. A. (1989). The epidemiology of alcohol and illicit drug use. *Medicine International*, 62:2536 – 2538.
- Plant, M. A., Peck, D. F., Stuart, R. (1982). Self reported drinking habits and alcohol related consequences among a cohort of Scottish teenagers. *British Journal of Addiction*, 77:75 – 90.
- Sharp, D. J., Lowe, G. (1989). Adolescents and alcohol: A review of the recent British research. *Journal of Adolescence*, 12:295 – 307.
- Sieving, R. E. (1996). *Parental influence on alcohol use among young adolescents*. GSAN Newsletter.
- Strang, J. (1989). Drugs and alcohol: Maintaining clear vision. *Medicine International*, 62:2536 – 2538.
- Straus, M. A., Kantor, G. K. (1994). Corporal punishment of adolescents by parents: A risk factor in the epidemology of depression, suicide, alcohol abuse, child abuse and wife beating. *Adolescence*, 29 (115):543 – 561.
- Thomas, B. S., Hsiu, L. T. (1993). The role of selected risk factors in predicting adolescent drug use and its adverse consequences. *International Journal of the Addictions*, 28(14):1549 – 1563.
- WHO (1995). Alcohol and health – implications for public health policy. *Report of a WHO Working Group*, Oslo, October 9 – 13, WHO, Regional Office for Europe, Copenhagen.
- Windle, M. (1992). Temperament and social support in adolescence: Interrelations with depressive symptoms and delinquent behaviour. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(1): 1 – 21.
- Windle M. (1994a). Coexisting problems and alcohol family risk among adolescents. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 708:157 – 164.
- Windle, M. (1994b). A study of friendship characteristics and problem behaviour among middle adolescents. *Child Development*, 65:1764 – 1777.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

Yang, M. S., Chang, F. T., Chung, H. H., Chen, S. S., Ko, Y. C. (1995). Risk factors related to alcohol use among adolescents with fathers with alcoholism. *Kaohsiung Journal of Medical Sciences*, 11(12):686 – 696.

Risk Factors and Characteristics of Alcohol-Drinking Habits Among High School Students

Slavko ŠAKOMAN
Clinical Hospital "Sisters of Mercy", Zagreb
Marina KUZMAN
Croatian Institute for Public Health, Zagreb
Zora RABOTEG-ŠARIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

The aim of this research was to examine the occurrence and characteristics of alcohol abuse among adolescents and to determine which factors could best explain students' drinking habits and the maladjusted behaviour due to alcohol abuse. The research was conducted on a representative sample (N=4841) of first-grade high-school students in Croatia. An extensive questionnaire was used examining the frequency and modes of alcohol abuse as well as the examinees' characteristics of behaviour and experience. The results demonstrate that alcohol abuse among high-school students is a frequent practice. Almost 80% of the examined students have drunk at least once in their lives, and almost half of them state they have had alcoholic drinks in the last 30 days. Furthermore, there is a considerable number of those who have in the intervals mentioned been under a strong influence of alcohol. The data generally indicate that students start drinking alcoholic beverages already in elementary school and that by the beginning of high school their drinking habits become very pronounced indeed. In order to clarify students' drinking habits, the correlations of alcohol-drinking frequency variables have been calculated, intoxication in life and problems of behaviour due to alcohol abuse (criterion variables) with sociodemographic variables (gender, school-type, socio-educational status of parents), students' school success, absence from classes and estimates of the occurrence of alcohol abuse and intoxication among the students' friends. The results were processed by graded regression analyses. As the most important predictors of the criteria of alcohol abuse, intoxication and problems of behaviour due to alcohol abuse, in both samples of male and female students, a more positive (yielding) attitude towards alcohol is expressed, as well as poorer results in school, truancy and association with peers who drink extensively. The research results indicate that the more frequent and intensive use of alcohol is by and large a social activity to be associated with unacceptable behaviour and poorer school results.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 8 (1999),
BR. 2-3 (40-41),
STR. 373-396

ŠAKOMAN, S. I SUR.:
ČIMBENICI RIZIKA...

Risikofaktoren und Merkmale gewohnheitsmäßigen Alkoholkonsums unter Mittelschülern und Gymnasiasten

Slavko ŠAKOMAN
Klinisches Krankenhaus "Sestre milosrdnice", Zagreb
Marina KUZMAN
Kroatisches Amt für Gesundheitswesen, Zagreb
Zora RABOTEG-ŠARIĆ
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Das Ziel dieser Untersuchung war, Auftreten und Merkmale des Alkoholkonsums unter Adoleszenten zu untersuchen und herauszufinden, anhand welcher Faktoren Trinkgewohnheiten unter Schülern und daraus entstehendes Fehlverhalten am besten zu erklären sind. Zu diesem Zweck wurde in einer repräsentativen Testgruppe (N = 4841), bestehend aus Schülern der ersten Klasse verschiedener Mittelschulen in Kroatien eine Umfrage durchgeführt. Der angewandte Fragebogen sollte Häufigkeit und Modus des Alkoholkonsums ermitteln sowie Verhaltens- und Erlebnismerkmale untersuchen. Die Umfrageergebnisse zeigen, daß unter kroatischen Mittelschülern sehr häufig Alkohol konsumiert wird. Fast 80% der befragten Schüler bestätigten, mindestens einmal im Leben Alkohol getrunken, und fast die Hälfte führte an, in den letzten 30 Tagen alkoholische Getränke konsumiert zu haben. Die Zahl jener, die im angeführten Zeitraum unter starkem Alkoholeinfluß waren, ist ebenfalls nicht gering. Die Umfrage zeigt allgemein, daß Schüler noch in der Grundschule damit beginnen, alkoholische Getränke zu konsumieren, und daß zum Beginn der Mittelschulzeit die Trinkgewohnheiten bereits sehr verbreitet sind. Um dieses Phänomen besser erklären zu können, errechneten die Autoren die Korrelationen zwischen folgenden Variablen: Häufigkeit des Alkoholkonsums, Alkoholmißbrauch und Fehlverhalten infolge Alkoholmißbrauch (Variablenkriterium), soziodemographische Variablen (Geschlecht, Schulart, Gesellschafts- und Bildungsstatus der Eltern), schulische Leistungen des einzelnen Schülers, Fernbleiben vom Unterricht und Einschätzungen zur Verbreitung von Alkoholkonsum und Alkoholmißbrauch unter den befreundeten Schülern. Die Ergebnisse wurden anhand gestufter Regressionsanalysen bearbeitet. Als die wichtigsten vorhersehbaren Faktoren zur Auslösung von Alkoholkonsum, Alkoholmißbrauch und daraus resultierendem Fehlverhalten erwiesen sich eine positive (tolerante) Einstellung zum Alkoholkonsum, geringere schulische Leistungen und der Umgang mit Mitschülern, die ausgeprägtere Trinkgewohnheiten haben. Die Untersuchungsergebnisse verweisen darauf, daß häufiger und intensiver Alkoholkonsum einhergeht mit gesellschaftlich inakzeptablen Verhaltensformen und Mißerfolg in der Schule.